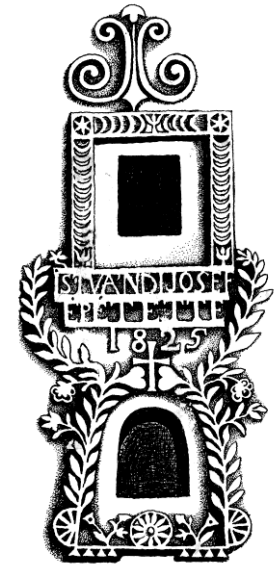

A BALATON-FELVIDÉK ÉPÍTÉSZETI ARCULATA

TERVEZÉSI SEGÉDLET ÉS ÚTMUTATÓ

Közérthető, gyakorlati példák és tanácsok
a Balaton-felvidék építészeire iránt érdeklődőknek

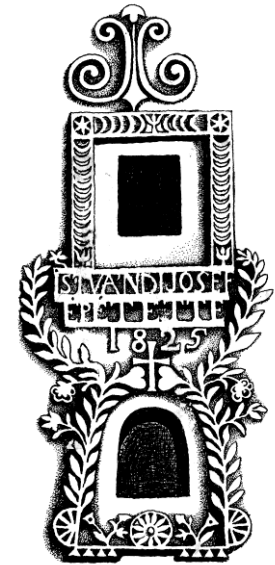

KRIZSÁN ANDRÁS ÉPÍTÉSZMÉRŐK
MNVH TANÁCSÜLÉS 2013. május 8

Magyar
Nemzeti
Vidéki
Hálózat

1. RURAL DESIGN GUIDE - CORK
2. ÉLTETŐ BALATON-FELVIDÉKÉRT
LEADER AKCIÓCSOPORT
3. MNVH – MÉK STRATÉGIAI
EGYÜTTMŰKÖDÉS
4. BALATON-FELVIDÉKI TERVEZÉSI
SEGÉDLET ÉS ÚTMUTATÓ

TERÜLETI TERVEZÉSI ÚTMUTATÓ (RURAL DESIGN GUIDE - CORK)

CORK COUNTY COUNCIL

PLANNING
GUIDANCE AND
STANDARDS SERIES

number |

DECEMBER 2003

AUTHORS

COLIN BUCHANAN AND PARTNERS
LTD.

and

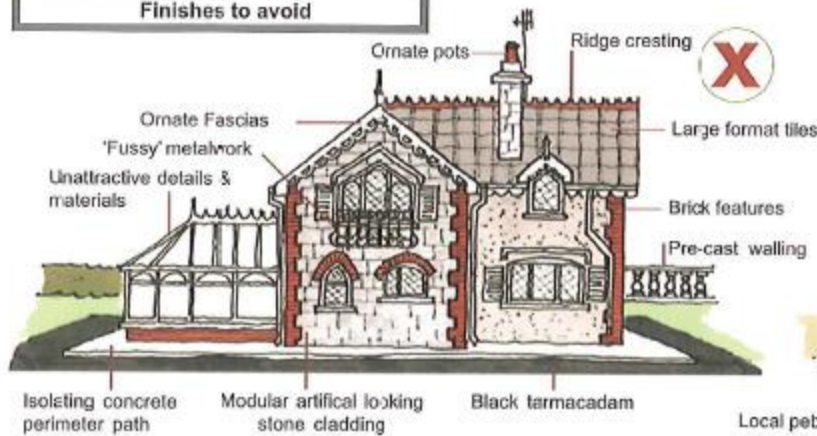
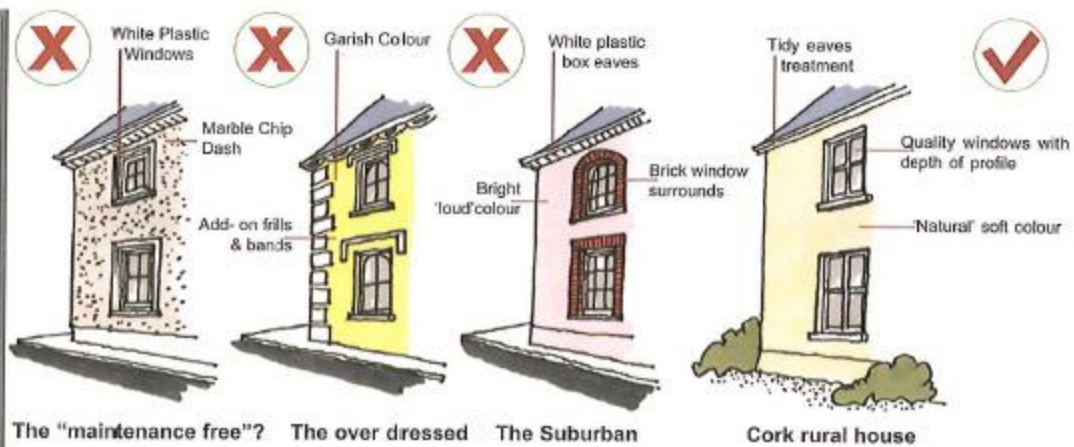
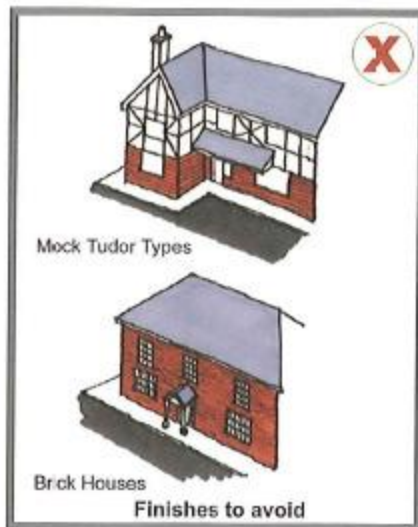
MIKE SHANAHAN + ASSOCIATES,
ARCHITECTS

PLANNING DEPARTMENT
ARCHITECTS DEPARTMENT

CORK RURAL DESIGN GUIDE: Building a New House in the Countryside

Magyar
Nemzeti
Vidéki
Hálózat

Expensive add-ons & frills used to compensate for poor design

Contemporary rural house continues tradition of sin

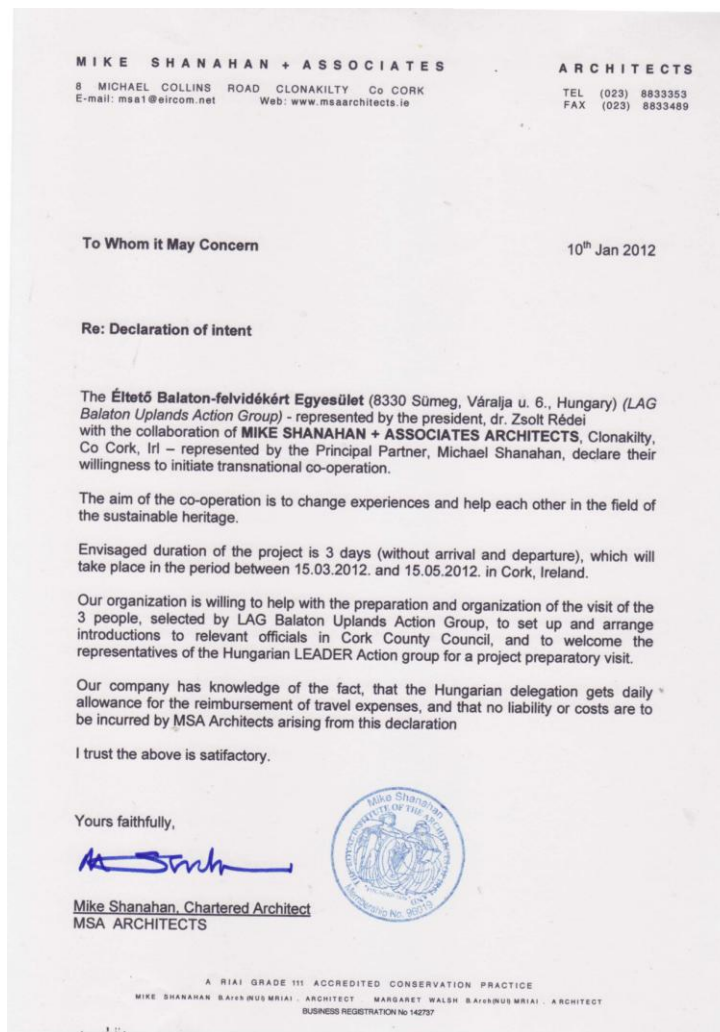
MNVH projektötleteti felhívás

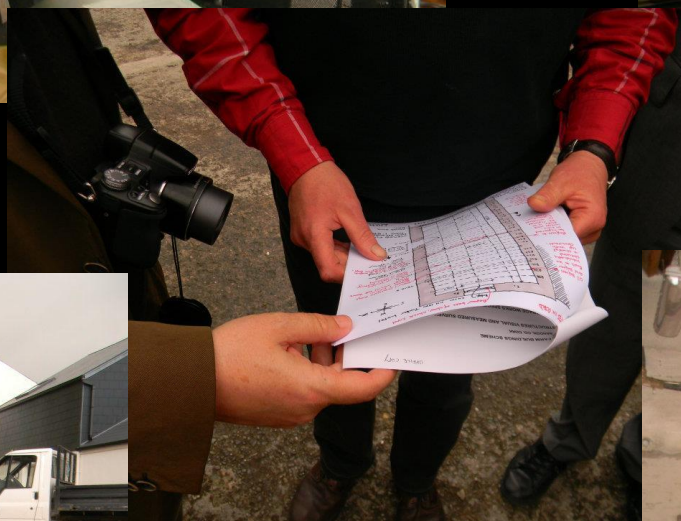
- Éltető Balaton-felvidékért Egyesület a Falufejlesztési Társaság kérésére pályázatot nyújtott be az MNVH által meghirdetett LEADER Helyi Akciócsoportok nemzetközi együttműködését elősegítő vagy előkészítő látogatásra vonatkozó kiírására.
- **A pályázat tartalma**
- Projekt címe: Tanulmányút Írországba
- Projekt kezdete: 2012.05.08.
- Projekt vége: 2012.05.10.
- Projekt megvalósulásának helye: Írország
- Projekt témája: honosítandó jó gyakorlatok megismerése
- Projekt munkaformája: tanulmányút
- Projekt munkanyelve: angol

Projekt külföldi eseményeinek helyszínei:

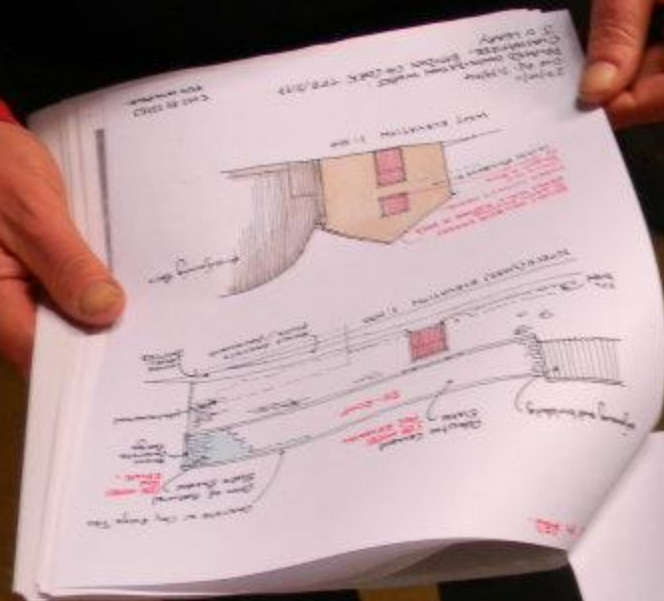
- MSA Építészet Iroda, 8MI Collins Road, Clonakilty, Co Cork;
- Építési Hatósági Osztály, Cork
- Megyei Önkormányzat, Cork; Fejlesztési és Tervező Osztály, Skibbereen Regionális Tervezési Osztály;
- Minta Ház, Old Timoleague Road, Desert, Clonakilty, Co Cork;
- Fahy House, Inchydoney Road, Youghals, Clonakilty;
- Kieran O'Gorman House, Western Road, Clonakilty;
- Tom Maher House, Ardnagreine, Ringarogy Isl, Baltimore;
- Pat Whyte House, Pier Road, Downeen, Rosscarbery;

Kapcsolat

Magyar
Nemzeti
Vidéki
Hálózat

MNVH – MÉK stratégiai együttműködés

A BALATON-FELVIDÉK ÉPÍTÉSZETI ARCULATA

A projekt a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat Elnökségének értékelése és javaslata alapján, az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap társfinanszírozásában, a Nemzeti Vidékfejlesztési Program Irányító Hatóságának jóváhagyásával valósul meg.

Az útmutató megjelenését támogatta:

Előszó

Mike Shanahan

Lesz, aki majd megkérdezi: mégis, mi szükség van „Tervezési útmutatóra” új házak tervezésekor. Egyesek pedig azt vethetik fel, hogy miért is szólna bele a helyi hatóság vagy bárki más abba, hogy hogyan nézzen ki a házuk. A tervezők maguk is furcsállhatják, miért kell a helyi hatóságnak vagy másnak, javasolniuk bármit is új házak tervezéséhez. Sőt, még olyanok is akadhatnak, akik egy efféle kiadványnak – a minőségétől teljesen függetlenül – még a gondolatát is ellenzik.

Ez volt a tapasztalatunk, amikor 2003-ban a *Cork Rural Design Guide* (Corki vidéktervezési útmutató), a *Building a New House in the Countryside* (Új vidéki házak építése) először megjelent, éppen akkor, amikor Írországban erős népességnövekedésnek és példátlan építési boomnak lehettünk tanúi. Óriási volt az igény vidéken egyedi, önálló házak építésére. Voltak, akik kétségbe estek akkor a minőségi tervezés látszólag teljes megszűnése miatt, vagy a kulturális, társadalmi és földrajzi kontextus semmibevétele miatt, amikor egyre nagyobb házak kezdtek megjelenni. Éppen ez vezetett a mi corki vidéktervezési útmutatónkhoz, és örömmel jelenthetem, hogy általában nagyon jól fogadták, bár, ahogy néhányan megjegyezték, sajnos már tíz évet elkéstünk a vidék egyes részei szempontjából.

Az új technológiák, a gyors kommunikáció, a megújult életmód és az egyre növekvő globális éghajlati aggályok mai korszakában könnyű azt állítani, hogy az örökség, a lokalitás és a regionális identitás szempontjai csak furcsa, régimódi, és talán nem is releváns fogalmak. Sokkal könnyebb ezen összefüggéseket félresöpörve egy homogenizált, új jövő felé haladni, mint megküzdeni a kihívásokkal, amelyeket az előbbieket jelentenek. Amennyiben így teszünk, az épített környezet gazdag, kulturális sokszínűségének fennmaradását kockáztatjuk.

Tartalomjegyzék

AJÁNLÁS	11	Noll Tamás
ELŐSZÓ	12	Mike Shanahan Krizsán András
BEVEZETÉS	17	Szemlélet
ELSŐ RÉSZ	22	A Balaton-felvidéki táj
MÁSODIK RÉSZ	36	Illeszkedés – Párbeszéd a tájjal
HARMADIK RÉSZ	50	Tervezés – Építészeti karakter
NEGYEDIK RÉSZ	74	Részletek

A segédlet nem építési szabályzat. Fontos, hogy a tervezők minden esetben ismerjék és vegyék figyelembe a hatályos építési előírásokat. Környezetvédelmi és egyéb szakhatósági kérdésekben, ha szükséges, forduljanak szakértőhöz. De igyekeznek úgy segíteni az építkezőknek, hogy már a tervezési folyamat kezdetén rávilágít minden fontosabb szempontra, ami az épületek telepítésénél, homlokzati arányainál, építészeti részleteiben meghatározó. Mindenkihez szól, aki új vagy régi épület szeretne építeni, rendbe hozni, átalakítani – legyen tulajdonos, tervező, építő vagy hatósági ügyintéző. Konkrét példák segítségével igyekeznek bemutatni a jó és követendő megoldásokat, a rossz és az utóbbi időben sajnos egyre gyakoribbá váló elképesztően fantáziátlan építészettel szemben. A felelősség ugyanis egyformán terhel mindenkit, aki egy épület megvalósításában részt vesz. Különösen azokat, akik létrehozzák és megvalósítják, de azokat is, akik hozzájárulnak és engedélyezik őket. Fontos felismerni ezt a kollektív felelősséget, hogy mindenki megtegye a maga területén a tőle telhető. Hogy visszaálljon a fejlődés iránya a tájra jellemző egységes építészeti karakter megőrzése érdekében. Hisszük és valljuk, hogy ez a törekvés nem áll ellentétben a kortárs építészettel sem, hiszen útmutatónkban nem csupán a Balaton-felvidék hagyományos építészeti karakterének lényegi összefüggéseit emeljük ki (kő építészet, földszintes, hosszan elnyúló udvarház, Nap felé forduló főhomlokzat, helyes arányok), hanem igyekszünk jó példákkal szolgálni a mai építészeti megoldásokra is.

MIT TŰZÖTT KI CÉLUL EZ A SEGÉDLET?

- ✔ szebb és jobban megtervezett lakóépületek
- ✔ a táj és az egységes falukép megőrzése
- ✔ bemutatni és népszerűsíteni a Balaton-felvidék építészetének sajátosságait
- ✔ konkrét példák segítségével bemutatni a helyes részletképzéseket
- ✔ inspirálni az építetőket, tervezőket

A segédlet ezt a szemléletet köve. Bemutatjuk egyrészt a meglévő, tájspecifikus, építészeti megoldásokat, másrésztől rávilágítunk az egyszerűség, visszafogottság, arányosság, illetve a jól megválasztott anyaghasználat jelentőségére. Alaposan megvizsgálunk néhány részletet – tornácokat, ablakokat, kéményeket, ajtókat, vakolatdíszeket –, hiszen ezek azok a kritikus pontok, amelyek a Balaton-felvidék építészeti örökségét oly jellegzetessé teszik. Néhány kortárs építészeti megoldást is felvázolunk, bizonyítva, hogy a hangsúly a jövőn és nem a múlton van. Mert az útmutató legfőbb célja, hogy inspirálja a mai magyar vidéki építészetet és hozzájáruljon a Balaton-felvidék jövőbeli építészeti örökségéhez.

A legnagyobb felelősség ebben a folyamatban a tervező építészeké. Ezért született meg a Magyar Építész Kamara támogatásával elsőként a Balaton-felvidékre ez a segédlet, első és kísérleti elemeként hasonló tervezési segédleteknek. Bizunk benne, hogy a jövőben, hazánk minden jelentősebb tájegységére készül majd hasonló, az adott területre jellemző építészeti arculatokból.

A Balaton-felvidéki táj

TERMÉSZETI ADOTTSÁGOK

TÁJHASZNÁLAT

SZŐLŐHEGYEK

HAGYOMÁNYOS TELEPÜLÉSSZERKEZET

ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

A Balaton-felvidéki táj

A Balaton-felvidék színes és változatos természeti adottságai kivételesen értékesé teszik e tájat. A felvidék geológiai értékei Európa-szerte egyedülállóak. A mészköves felszíneken kisebb dolinák és karrak rejtőznek és megfigyelhető a dolomitjelenség is. A Balaton-felvidék földrajzilag a Balaton északi partján, a tó keleti csücskétől, Balatonfűzfőtől a Tapolcai-medencéig tart. Északon a Veszprémi-fennsíkkal, illetve a Bakonnyal határos. Ez utóbbitól a Devecseri-törés választja el, nyugat felé pedig a csonka kúp alakú tanúhegyek alkotják határát. A Balaton-felvidék elnevezés át fogó értelemben a Bakony déli előterében levő hegy- és dombvidékre, így a Keszthelyi-hegység és a Tapolcai-medence szőlőhegyeire is vonatkozik. Balatonfüredtől kezdődően kiszélesedik a felvidék, és a tóparttal párhuzamos és merőleges hegyvonulatok több, káprázatos szépségű kisebb völgyet és medencét fognak össze. A természet páratlanul gazdagon díszítette fel ezt a tájat. *„Mert tagadhatatlan, hogy e vidéket pirosló jó kedvében teremté az Isten, e magyar Svájcot, magyar Andalúziát. A hegyek lábához is nagy örömeiben tette a nagy álló tükröt, a szép Balatont, hogy kacér szépségüket szemlélgethessék benne tündéreink, csendes holdas éjeken.”* – írta róla egykor Czigány Károly, a Balaton-kultusz egyik úttörője. Pedig mindenütt kő-kő hátán, amerre csak a szem ellát. Ezer meg ezer kődarab borítja a szántókat, legelőket. Kőből épültek a házak, a templomok és a pincesorok prés-házai is. Támfalak, bástyák, kerítések és istállók állnak kőből rakva, a mai napig.

A változatos felszínnek megfelelően különféle tájhasználatok alakultak ki, s egyes területeken – részben a több évtizedes természeti védelemnek köszönhetően – a tájhasználatok arányos eloszlása harmonikus, változatos, mozaikos tájszerkezetet hozott létre. A területhasználatok általában következetesen igazodnak a felszíni adottságokhoz, így egy bizonyos koncentrikusságot kölcsönöznek a tájszerkezetnek is. A medencéket körülvevő hegyek többnyire erdővel borítottak, ezek nagyrészt egybefüggőek, kisebb-nagyobb gyepes felületekkel, fás legelőkkel tarkítva. A hegyek szoknyáján, a meredek oldalakig még ma is nagyterjedésű szőlőterületek találhatók. A szőlők alatt, a hegyek lábánál, a vízfolyások völgyében fekszenek maguk a települések. A medencék belsejében található a gyepes és szántók területe. A szántóterületek főként a településekhez és a „peremterületekhez” közel helyezkednek el. A medencék legmélyebb fekvésű területein a legnagyobb tájalkító szerepe a talajvíz mélységének van. Itt jöttek létre tehát a legnagyobb összefüggő, és legértékesebb gyepes, illetve vízállásos területek.

A területfelhasználások mellett számos vonalas tájszerkezeti elem tagolja a Balaton-felvidékre jellemző mozaikos tájat. Természetes elemei a kisebb-nagyobb felszíni vízfolyások, s az azokat kiemelő galérianövényzet. Mesterséges elemei a Felvidéket behálózó utak, melyeket az azokat kísérő cserjesávok, fasorok, erdősávok hangsúlyoznak. A szőlőhegyeket, illetve a külterületeket keresztülzövi a dűlőutak hálózata, azonban ennek jelentősége inkább csak gazdasági, s hangsúlyt a szőlőhegyeken a támfalakkal, míg a sík vidéken a kísérő növényzettel kapnak.

Illeszkedés – Párbeszéd a tájjal

HELYSZÍN

KÖVESSÜK A DOMBORZATOT!

AZ ÉPÜLET HELYE

AZ UDVAR

NÖVÉNYEK

ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

Egy vidéki környezetbe tervezett épület helyszínének kiválasztása gondos odafigyelést, mérlegelést igényel. A helyszínválasztás során figyelembe kell venni a történeti előzményeket, a ház és a táj kapcsolatát, a benne élők igényeit, beleértve a gépkocsi használat, energiafelhasználás és közúti kapcsolatok kérdéseit is.

Építési elképzeléseinket – már a helyszín kiválasztása során – célszerű egyeztetni az építési hatósággal, tisztázva, hogy a helyi építési szabályzat biztosít-e lehetőséget az általunk kívánt épület megvalósítására. Fontos, hogy jól felmérjük komfortigényünket és lehetőségeinket, s olyan helyet válasszunk, amely nemcsak álmainknak, de életmódunknak is megfelel, s összhangban van elvárásainkkal. Igaz ez akkor is, ha új lakóépületet szeretnénk építeni, vagy régit átalakítani, de akkor is, ha pihenés céljára tervezünk nyaralót. Ilyen szempont lehet például, ha egy jó panorámájú, de nehezen megközelíthető helyen szeretnénk építkezni, ahol bizony számolni kell az életmódbeli nehézségekkel, például a szőlőhegyi présház építések a szőlőtermesztéssel járó feladatokkal. De ugyanígy mérlegelendő szempontot jelent, ha egy kialakult, hagyományos utcaképbe tervezünk házat, ahol az adott környezethez kell minél jobban illeszkednünk.

Az új épület elhelyezése során más és más telepítési szempontot kell figyelembe venni:

- ❑ ha egy élő település történelmi utcájába tervezünk
- ❑ ha egy új parcellázású területre építünk
- ❑ ha a települést körülvevő szőlőhegy területére szándékozunk építeni
- ❑ vagy, ritkább esetben, a meglévő beépítésektől független birtokközpont, majorság létrehozása a cél.

Egy rosszul elhelyezett épület rontja a településképet, a tájképet, és negatív példát mutat. Ugyanakkor gondos tervezéssel olyan épület is létrehozható, ami tiszteletben tartja a hagyományokat, reflektál azokra, és nemcsak összhangban van a táj karakterével, de felemeli az embert, és jó példát mutat más építetteknek is.

Történelmi utcakép

Szőlőhegyi telepítés

Új parcellázású terület

Birtokközpont

Tervezési szempontból előnyös az olyan telek, melyen könnyedén illeszthető az épület a környezetéhez. A vidéki területet járva nagyon sok olyan épületet látni, amely azt a hatást kelti, mintha egy külvárosi környezetből „leejtették” volna az adott telekre. Idegenül áll a már kialakult környezetben.

A titok abban rejlik, hogy nem a táj ellen, hanem azzal együtt kell dolgozni.

- ✔ Az épületet lehetőleg ne egy sík, fűvel borított, látványában a környezetétől elszigetelt módon kialakított területen helyezzük el.
- ✔ Használjuk fel a meglévő épületeket, vagy elbontásuk esetén azok helyére építsünk.
- ✔ Meg kell tartani, amit csak lehet: minden eredeti bokrot, fát, kökerítést.
- ✔ Tartózkodjunk a terepviszonyok jelentős megváltoztatásától. Kerüljük a nagy töltéseket, bevágásokat, annak érdekében, hogy ne kelljen nagy terepátalakításokat végezni, és hogy kapcsolatot lehessen kialakítani a kerttel.
- ✔ Lehetőleg őrizzük meg az eredeti növényzetet és kerüljük a terjengős gyepfelületeket, a kerítés mellé telepített tujasorokat.
- ✔ Alkalmazzunk sövényt, kőfalakat, növényeket az épület körül, hagyjuk, hogy a növények felfussanak az épületre, körülvegyék azt, javítva ezzel a környezettel való kapcsolatot.
- ✔ Használjunk a környékre jellemző anyagokat, jelen esetben követ a közeli bányákból vagy bontott épületekből.
- ✔ Kerüljük a sötét aszfalt behajtókat, a fehér murvát, a betonozott utat, a téglá építményeket, melyek elütnek a környezettől.
- ✔ Kerüljük a díslámpákat, melyek erős fénnel világítják meg az épületet, mivel ezek elütnek a vidéki hangulattól.

Növények

A segédlet első részében hangsúlyoztuk a tájjal való kapcsolat fontosságát, az ember és környezete párbeszédét. Ennek a kapcsolatnak a legfontosabb része a kert tervezése és kialakítása. A Balaton-felvidéki „természetes” kert alapjai:

- ✔ Úgy ültessünk, hogy az kövesse a táj ritmusát.
- ✔ Kerüljük a kulvárosi típusú kerteket és növényfajtákat, mint például leylandi ciprus, törpefenyők.
- ✔ Hogy nyugodt, kellemes kertet kapjunk, használjunk finom vonalakat, aszimmetriát, stb., amik illeszkednek a falusi háttérhez.
- ✔ A szigorú, szimmetrikus telepítések, hosszú egyenes vonalak elúthetnek.
- ✔ Csökkentsük/kerüljük a nagy gyepszőnyeggel borított felületeket – ezeket nehéz karbantartani, sok helyen pedig elúthetnek a tájtól. A vadon növekvő füves területekkel nem kell annyit foglalkozni, és sokkal jobban is illeszkednek. Hozzunk létre új, a környéken honos növényekből készített sövényeket, hogy fenntartsuk a biodiverzitást. Ne készítsünk nagy, egybefüggő, azonos fajtájú növényekből álló sövényeket.
- ✔ Olyan kertet tervezzünk, amely élővilágot vonz.
- ✔ Betegségeknek ellenálló növényeket válasszunk, hogy minél kevesebb vegyi anyagot, rovarirtót, stb. kelljen alkalmazni, mert a szükséges permetezőszerek kárt okozhatnak a természetes élővilágban.
- ✔ Ne ültessünk az út mentén egzotikus, díszítő növényeket.
- ✔ Haszonnövényeket ültessünk a történetileg kialakult fajták figyelembevételével.

tollas szegfű

vajszínű ördög szem

búzavirág

levendula

szőlő

mandula

rózsás kövirózsa

egres

borsos varjúháj

kocsánytalan tölgy

madárberkenye

kislevelű hárs

Tervezés – Építészeti karakter

A FELÚJÍTÁS TÍZPARANCSOLATA | ÚJJÁSZÜLETÉS

AZ ÉPÍTÉS TÍZPARANCSOLATA | KORTÁRS VIDÉKI PÉLDÁK

A BALATON-FELVIDÉK ÉPÍTÉSZETI KARAKTERE

ARÁNY, ARÁNY, ARÁNY

MAGASSÁG | LÉPTÉK | FORMA

A GOND: NAGYOBB, MAGASABB, SZÉLESEBB | EGY MEGOLDÁS

A KESKENY ALAPRAJZI FORMA ELŐNYEI

ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

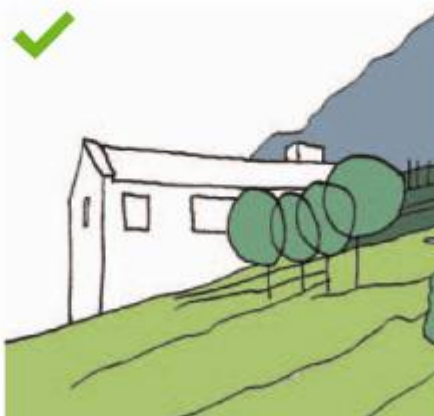
Helikopterrel „bejuttat” ház

Faluképbe illeszkedő ház

Kirívó épület

Kapcsolatban a tájjal

Tájídegen „divatlap” ház

A lépték fontos összetevője a jó arány megválasztásának, amely kifejezi, hogy a ház hogyan viszonyul a környezetéhez. Méretarányról beszélhetünk az épület és a táj, a ház és a szomszédos épületek viszonya, vagy az épület és a hozzá tartozó nyílások, tagozatok stb. viszonya kapcsán. Tervezéskor figyelni kell a megfelelő lépték megválasztására, az előírások betartására, és az építendő elvárásaira.

- ✔ A népi építészetet az emberi arányok jellemzik. Az ajtónyílás, ereszmagasság, belmagasság összhangban van az ember magasságával. Ez az egyik dolog, ami a báját adja ezeknek az épületeknek.
- ✔ Ma általános, hogy az új épületek „léptéken felüliek” környezetükhöz képest. Nagyobb alapterület és magasság a jellemző, és az arányok visszabillentésére nem tesznek lépéseket.
- ✔ Az új épület léptéke az egyik legalapvetőbb tervezési kérdés. A legfontosabb, hogy a ház a lehető legjobban illeszkedjen környezetéhez. Általánosan elmondható, hogy minél nagyobb a ház, annál jobban befolyásolja a környezetét.
- ✔ Egy nagy lakóház, függetlenül attól, hogy egy- vagy kétszintes, el fog ütni a tájtól.
- ✔ Az épület arányaiban kisebbnek tűnhet, ha tömegét kisebb részekre bontjuk.
- ✔ Nem ildomos egy meglévő, kisebb épület mellé egy arányaiban nagyobbat emelni. Vegyük figyelembe az új épület hatását a környező házakra.

Ma általános, hogy az új vidéki épületek „léptéken felüliek” környezetükhöz képest. Nagyobb alapterület és magasság a jellemző

Magasság

Az új igények manapság teljesen mások a korábbiakhoz képest, és sokszor csak a tervezőkön múlik, hogy egy új épület mennyire követi a tradicionális, környezetbe illő építészeti hagyományait. Sajnos, a legtöbb településen jelenleg nincs elfogadott helyi értékvédelmi rendelet és egyedül az általános építési szabályzatok előírásai jelentenek némi korlátot és szakmaiságot az értékes településkép vagy a védendő helyi építészeti karakter megővésében. Szerencse, hogy mindegyik település a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területéhez tartozik, és az épületek átalakításánál, bővítésénél figyelembe kell venni a Balaton Törvény szigorú előírásait is. Ez ugyan kisebb mozgásteret és tervezői szabadságot jelent az építkezőknek, de ennek köszönhetően remélhető, hogy a Balaton-felvidék építészeti karakterének megőrzése és védelme fokozott figyelemmel és szakszerűséggel történik. Érvényesíteni kell azt a felismerést, hogy a régió sajátos szerepköre és környezeti adottságai nagyobb körültekintést és alkalmazkodást igényelnek, így őrizve meg e tájba simuló építészeti műemlékvédelmi szempontból is értékes arculatát.

Manapság az előírások és egyéb okok miatt, az épületek általában magasabbak és szélesebbek, terjedősebbek, mint korábban voltak, így ha nem kezeljük kellő odafigyeléssel, elnyomják a szomszédos régi épületeket. A tervezőknek jól át kell gondolni, hogyan lehet megfelelni az építetési igényeknek úgy, hogy harmonikus arányú és magasságú maradjon a ház, és ott, ahol nem jó a helyi szabályozás, javasolni kell a rendezési terv módosítását.

A vidéki épületek általában alacsonyabbak, emberi léptékűek

Az új épületek nemcsak magasak, de szélesek is

Forma – tájra jellemző épületformák

EGYSZINTES

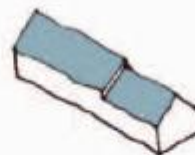
Háromosztatú

„L” alakú

„T” alakú

Hosszú ház

Toldalékolt

követendő példák

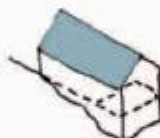
KÉTSZINTES

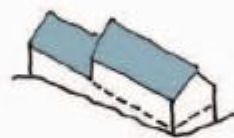
Térdfalás

Kétszintes

Alápinézett

Lépcsős

Présház

TORNÁCOS

Kődisállásos

Oszlopos tornácos

Lopott tornácos

Íves tornácos

Mellvédes

OROMFALAS

Oromfalas

Barokkos

Csonka kontyos

Timpanonos

Kontyolt

Forma – sablonépületek, tájidegen formák

EGYSZINTES

Csak tető

Tagolt

Tülfuttatott tető

Félnyereg tetős

Lapostetős

kerülendő példák

TETŐTERES

Vápa beéptítéses

Széles tető

Sok tetőablakos

Manzárdtetős

Tornyos

KÉTSZINTES

Bonyolult tető

Sok tetőablakos

Hangsúlyos erkély

Additív tömeg

„U” alaprajzú

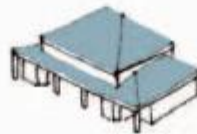
IDEGEN

Tagolt tömegű

Sátortetős

Mediterrán

Téli kertes

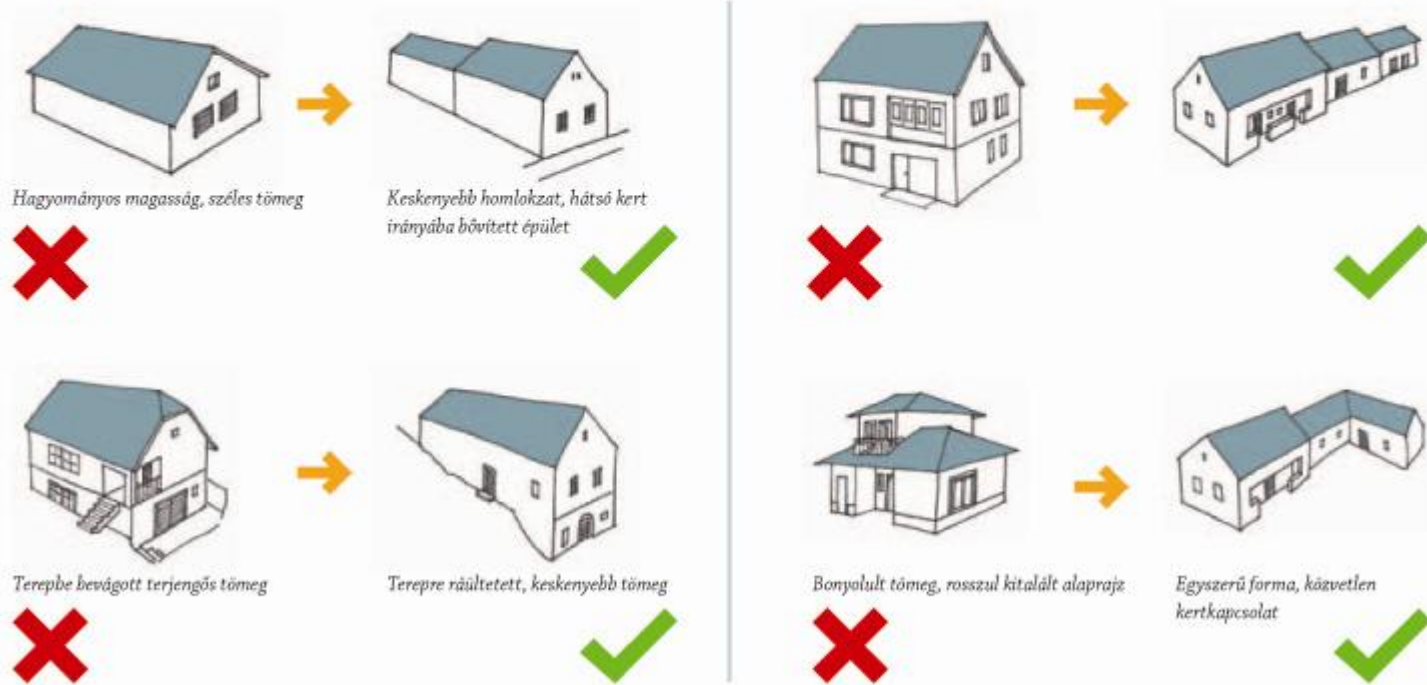

Lapos lezársú manzárd

Egy megoldás – bontsuk meg a formát, javítsunk a tömegben

Az újabb, sablonszerű épületek formájukban erősen eltérnek a táji építészeti házáitól. Ez a terjedelem, tömeg, lépték függvénye: egy nagy ház, széles oromfalakkal, széles alaprajzzal „túlsúlyosnak” tűnik. A tömeg annak függvénye, hogyan illesztjük össze a részeket: nagy, terjedős tömeget alakítunk, vagy karcsúsítunk a formán. A megoldás a tömeg megbontása, hagyományos arányú részekre osztása.

Részletek

TETŐK | KÉMÉNYEK

ABLAKOK | TETŐABLAKOK

AJTÓK | TORNÁC

HOMLOKZATOK, SZÍNEZÉS

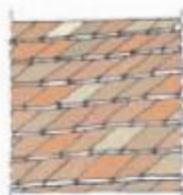
VAKOLATHÍMEK

KŐFALAK, KERÍTÉSEK

ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

nád

cserép

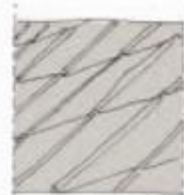
hódfarkú cserép

hornyolt cserép

sajtolt tetőcserép

korcolt fémlemez fedés

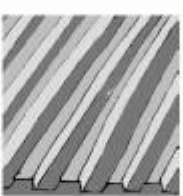
azbeszt

betoncserép

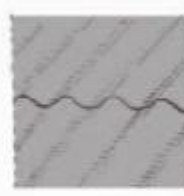
bitumenes zsindele

trapézlemez

fém cserepeslemez

hullámpala

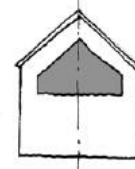
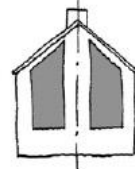
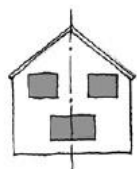
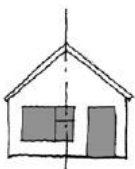
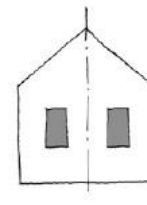
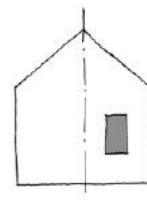
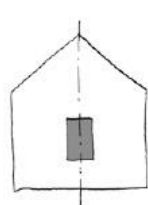
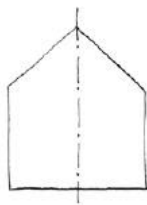
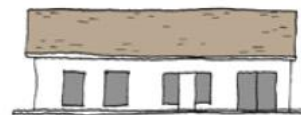
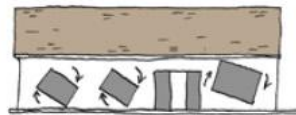
Ablakok

86

Méret, forma és nyitásmód

Az ablakok kialakítása befolyásolja az épület arányosságát, megjelenését. Ez talán a legnehezebb feladat a tervezés során. A múltban az ablakok méretét és számát a rendelkezésre álló építőanyagok határozták meg, emiatt általában a nyílások kicsik, és a sarkoktól távol voltak. Ebből következik, hogy az ablakok körül nagy tömör felületek jellemzőek, meghatározva a nyílások és tömör felületek arányát, erős, határozott megjelenést kölcsönözve a háznak. Ma ez a kötöttség nem áll fenn, inkább a nagyobb, szélesebb, eltérő formájú ablakok a jellemzőek, ami sajnos sokszor idegennek hat.

Ajtók

94

Hagyományosan az ajtókat nagy gondossággal készítették, ugyanis az egyszerű formákat kedvelő Balaton-felvidéki építészetben az ajtó a díszítés helye volt. Ma is megcsodálhatjuk az asztalosmesterség remekeit, az egyszerű, hasított padlójú ajtószárnyaktól egész a mives napsugaras, táblás változatokig. A sok helyütt fellelhető, vaspánton vagy vaspipán forgó ajtók szerkezete leggyakrabban ácstokos, vagy borított ácstokos volt, vésett, nagy, kétrétegű ajtószárnyakkal. Néhol faragott rátétek is díszítették, de előfordul, hogy bélelt ajtónyílások keltik fel figyelmünket. A falubeli házak udvari homlokzatán lévő pincelejáró-ajtók leggyakrabban a présházakhoz hasonló kétszárnyú ajtók voltak, műves ácsmunkával, zsaluborítással, kovácsoltvas szögekkel kiverve.

Tornác

A Balaton-felvidéki ház külső megjelenését legfőbb mértékben a tornác határozta meg. A különböző építőművészeti stíluskorszakok hatását tükröző, sok helyütt gádornak nevezett nyitott homlokzatoknak számos változata terjedt el a 18. században a Balaton-felvidéken, és már régóta felkeltették a néprajzkutatók és a művészettörténészek érdeklődését. Mellvédes, oszlopos, íves változatai mellett különösen figyelemre méltók a pilléres-harántboltíves változatok, amelyek leginkább itt, a Balaton-felvidéken és közvetlen környékén terjedtek el.

Az árkádos tornácoknak két fajtája van:

- ✔ oszlopos tornác kosáríves árkádsorral, mellvéddel
- ✔ pillér nélküli tornác, kosáríves árkádsorral, mellvéddel

Később, az udvari homlokzatokon a pilléres, oszlopos, mellvédes vagy mellvéd nélküli bolthajtásos tornácok, sok helyütt, a bejárat előtt kiugró szélfogóval, úgynevezett „kódisállással” bővültek. Két oszlopuk, mellvédjük, és timpanonjuk leggyakrabban kőből vagy téglából épült, de a kő- vagy téglaszlopokat fűrészelt, faragott deszka mellvéd és timpanon is helyettesíthette.

A vaskos oszlopok közé igen gyakran egy kb. 1 méter magas, vakolt mellvéd épült. A négyszögletes, sima pillér és a díszített pillérsor, vagy a félköríves, nagy nyílásokkal tagolt árnyas tornácok közül is az oszlopokkal alátámasztott íves tornác mondható a legmutatósbabbnak, legszemrevalóbbnak. Vonzó látványával a kortárs építészet számára a mai napig szívesen idézett forma.

A tornác a legpraktikusabb módja, hogy az épület energiaháztartását egyensúlyban tartsuk. Hiszen a magasan járó nyári napsugár nem tudja felmelegíteni a tornác mögött hátrahúzott belső homlokzatot, így az hűvösen tartja a belső tereket és kellemes, árnyékolt átmeneti teret biztosít. De amikor télen alacsony a napsugár beesési szöge, be tud sütni a nap és fel tudja melegíteni a belső falakat, ablakokat, és természetes módját adja az energiafelhasználásnak.

Gyenesdiás

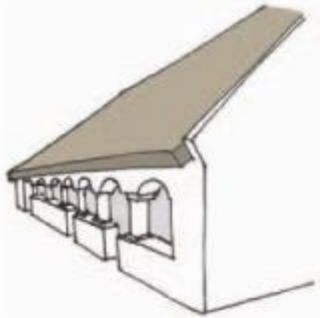
Pula

Szentbékállá

Zánka

Oszlopos tornác, kosárvíves árkádsorral, mellvéddel

Pilléres, mellvédés tornác

Kortárs újraértelmezése a tornácnak

Vékony, ritka pillérek

Monoton, sematikus tornác

Beforduló, rossz arányú tornác

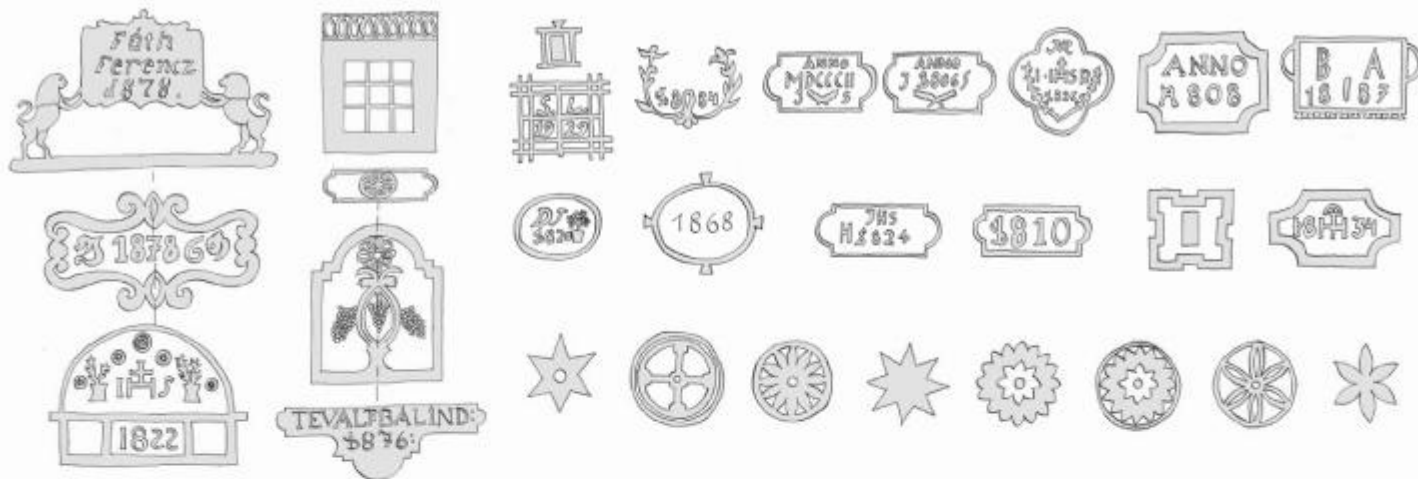
Rosszul értelmezett utánczat

Vakolathímek

Régen a vakolatdíszek („csipkefalak”) az épület összarchitektúrájának szerves részei voltak, nem pedig a ma annyira divatos, öncélú rátét díszek. Jellemző volt rájuk a nagy, nyugodt, sima, diszitetlen felületek és a kicsi, de nagyon gazdagon díszített felületek arányos harmóniája. Ez az alaptörvény a vakolatdíszek szigorúan megszabott helyének és méretének pontos összhangjában is megjelenik. A hosszú, 20-30 méteres épületeknek csak a fő homlokzatát vagy az ablakkeret egy meghatározott részét díszítették. A díszek mindig szimmetrikusak voltak, és ezen belül a díszítmény gazdag, sőt zsúfoltnak tűnően sűrű is lehetett, és mindig keretbe foglalva szerepelt, vagy maga volt a keret. Olyat sehol sem találunk, hogy betű vagy motívum önmagában, a pusztán falsíkon lenne. Fontos szabály volt az is, hogy a díszítőmotívumok mérete arányos és jól átlátható legyen. Ezt a méretet az épület nagysága, a kéziszerszámok (vödör, serpenyő, kőműveskanál, emberi kéz) mérete és a sok száz éves hagyomány együtt alakították ki. Meghatározta például az utca szélessége, a szemközti házsor távolsága, vagy egyszerűen a ház főnézetének eszményi képe. Az alkalmazott motívum nem nöhetett az épületek méretével a végtelenségig, a nagy házakon se lehetett nagyobb, mint az egyszerűbbeken. Kúriák, urasági pajták hatalmas homlokzatain is csak akkora volt, amekkorának lenni kellett! A nagy felületeknek itt is csak egy kis részére koncentrálták, hogy a sűrűség elve ne sérüljön.

A rokokóba hajló vakolatthímes házak igazi szépségét a hófehér falfelület puha rajzolatai adják. Az elmúlt évszázadok összes stílusirányzata fellelhető a barokkos, klasszicizáló, copf és empire elemekből álló, mesésép díszítések között.

Kőfalak, kerítések

Régen a kőfalak általában 60-80 cm vastagságúak voltak és kívül-belül is vakolták, meszelték őket, hogy megvédjék az időjárástól. A köveket faragás nélkül, legtöbbször sárba rakták, ügyelve arra, hogy a sarkokra az átkötést biztosító nagyobb kövek kerüljenek. Az apróbbakat a falak belsejébe vagy a sorok kiegyenlítésére használták. Manapság, amikor újra divatos a látszó terméskőfal, sokan meggondolás nélkül mindenhol azt használják, holott a régi házaknál megvolt a rendje a látszó kőfalaknak. A kerítéseknél vagy a szomszéd felé néző oldalfalaknál igen, de a lábazatoknál sehol nem ajánlott. Sőt az sem mindegy, milyen kivitelezési technikát alkalmazunk. Nem szerencsés, ha úgy rakjuk, mintha téglafalat raknának, vízszintesen egy sorba és minden sor után jó vastagon lehúzzuk betonnal. Az a szép, amikor a köveket úgy válogatjuk, forgatjuk, hogy természetes módon egymáshoz illeszkedjenek. A kisebb kövek a nagyobbakkal egyenlő arányban elosztva, szép és egyenletes felülettel. Végül célszerű a kész kőfalat a kő színéhez leginkább hasonlító habarccsal telibe kifugázni, hogy a kőfelületek „összessenek” az egyenletes, tömör kőfalban. A szürkés sárga, fehér dolomit esetében és a vörös homokkő falaknál világos színű fuga javasolt, a sötétszürke bazalt esetében akár a hagyományos cementhabarcs is elképzelhető.

Helyi kő használata, természetes felületként. Kerüljük a kő kétdimenziós hatású alkalmazását.

Hagyományosan vakolt felületek az épületek, a kő a melléképületeken, oldalszárnyakon, kerítéseken jelenik meg.

A kő látványos alkalmazása a nehéz és könnyű felületeknek

A kőbástyák, kőfalak összekapcsolják az épületet a tájjal

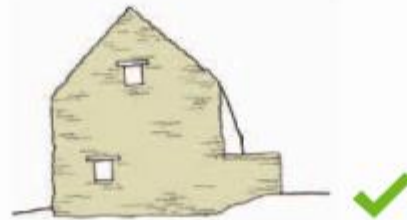
A kő alkalmazása illik a helyi szokásokhoz.

Hagyományos, egyszerű kapuk, kerítések

Tájiidegen, új „tűzépbarokk” formák

A hagyományos építészet őszinte és egyszerű. Ezek olyan értékek, melyeket az új épületeknél is érdemes megtartani.

Kőlábazat

Önkényes felületek

Köszönöm a figyelmet :

Krizsán András építész
MODUM Építésziroda Kft

www.modum.hu

e-mail: krizsand@gmail.com

Mobil: (30) 999-0027

